



*A vad Jagyel Litván nagyhercege  
Rettentő népének, mint áradatnak,  
Nincs gátja, mint sakálok lósörénybe  
Ragadva úszták át a Visztulát  
S Zavichost vára romladékba dült.<sup>1</sup>*

## KÉPES GYÖRGY Árpád-házi leszármazott lehetett-e Jogaila litván nagyfejedelem?

*Could Jogaila, the Grand Duke of Lithuania, have been a descendant of the Árpád dynasty?*

On 4 March 1386 in Kraków, Jogaila, Grand Duke of Lithuania, was crowned King of Poland. This event marked the emergence of a new royal dynasty in East-Central Europe, whose members ruled Poland from 1386, Bohemia from 1471, and Hungary from 1490. The Polish male line of the dynasty became extinct in 1572 with the death of Sigismund II Augustus, while the last king of the Bohemian–Hungarian branch was Louis II, who died at or shortly after the Battle of Mohács in 1526. Hungary, however, had already had a monarch from the Jagiellonian dynasty between 1440 and 1444: Wladislaus I, who ascended the throne not by hereditary right but by election. For this reason, pro-Habsburg public law writers of the eighteenth and nineteenth centuries did not consider him a legitimate ruler, in contrast to Ladislaus V Posthumus, Albert of Habsburg's son, whom his widowed mother, Elisabeth of Luxembourg, had also crowned king in 1440, two months before Wladislaus. Until now, the only Hungarian constitutional argument in favor of Wladislaus I's legitimacy has been the development of the estates' right to free royal election (*libera electio*) in contemporary European monarchies. This study, however, raises as a historical curiosity the possibility that Wladislaus might also have had a bloodline claim to the Hungarian throne through his paternal grandmother, Uliana of Tver. Nevertheless, there is no evidence that anyone, either in Hungary or in Poland, was aware of this connection at the time of his nomination.

1386. március 4-én Krakkóban, a Wawel székesegyházban Bodzanta gnieznói érsek II. Jagelló Ulászló (*Władysław II Jagiełło*) néven Lengyelország királyává koronázta Jogailát, a litvánok nagyfejedelemét. Ezzel új királyi dinasztia jelent meg Kelet-Közép Európában, melynek tagjai Lengyelországban 1386-tól, Csehországban 1471-től, Magyarországon 1490-től uralkodtak. Az uralkodóház lengyel férfiága 1572-ben, II. Zsigmond Ágost halálával halt ki, míg a cseh-magyar férfiág utolsó királya az 1526-ban a mohácsi csatában (vagy azt követően) elhunyt II. Lajos volt. Magyarországnak azonban már 1440–1444 között is volt egy Jagelló-házi királya, I. Ulászló. Csakhogy ő nem vérségi alapon, hanem választás útján került trónra, édesanyja ugyanis nem Anjou Hedvig, Nagy Lajos leánya, Jagelló első felesége volt – ő már 1399-ben, nagyon fiatalon meghalt –, hanem a litvániai arisztokrata származású ifjú hercegnő, Zofia Holszańska. Emiatt a 18–19. századi Habsburg-párti közjogi szerzők nem is tekintették Ulászlót legitim uralkodónak, ellentétben Habsburg Albert utószülött fiával, V. Lászlóval, akit szintén 1440-ben (két hónappal Ulászló előtt) koronáztatott királlyá özvegy édesanyja,

Luxemburgi Erzsébet. I. Ulászló uralkodásának törvényessége mellett mindeztől az egyetlen magyar közjogi érv a rendek királyi nemzetséghez nem kötődő, azaz ekkor már valóban szabad királyválasztási jogának (*libera electio*) kifejlődése volt a korabeli európai monarchiákban. A jelen tanulmány történelmi érdekességként azonban felveti, hogy I. Ulászlónak apai nagyanyja, Tveri Uljana ágán vérségi alapon is lehetett volna jogalapja a trónralépéshez. Hozzá kell tennünk azonban, hogy nem rendelkezünk adattal arra nézve, hogy jelölésekor erről – akár magyar, akár lengyel oldalon – bárkinek tudomása lett volna.

<sup>1</sup> *Madách Imre*: Mária királynő. Dráma öt felvonásban, lásd <https://mek.oszk.hu/00800/00870/00870.htm> (letöltés: 2025. jan. 23.) – a művet Madách 1840–44 között írta, majd 1855-ben egy pályázatra átdolgozta, de csak 1970-ben mutatták be először, Gyárfás Miklós újabb átdolgozásában (a szerző megjegyzése). – Képes György PhD, habil. egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Állam- és Jogi történelmi Tanszék, ORCID: 0000-0002-3941-0686

## I. Ulászló királlyá választása, avagy a rex electus elsőbbsége a rex hereditariusszal szemben

I. Ulászló kapcsán a történettudományban sokszor feldolgozott, közismertnek tekinthető tény, hogy őt mint „lengyel királyt választották meg az ország rendei [...] Magyarország királyává”.<sup>2</sup> (A kortárs Kottanner Jánosné, az özvegy Erzsébet királyné udvarhölgye is következetesen „a lengyel királyként” említi.)<sup>3</sup> Thuróczy János 1488-ban megjelent *Chronica Hungarorum*a szerint Ulászlót „kiváló erényei Magyarország számára is kívánatosá tették, és a főurak egész gyülekezetének tetszett személye”.<sup>4</sup> Sok későbbi, Habsburg- (és így dinasztikus trónöröklés-) párti szerző szerint ez a választás „jogsértés” (*iniuria*) volt,<sup>5</sup> amit Ferdinandy Gejza közjogi oldalról azzal cáfol, hogy ekkorra már a korábbi uralkodókkal való vérségi kapcsolat kérdése teljesen háttérbe szorult: „a szabad választás jogát korlátozó azon erkölcsi motívumok, melyek e korszak elején még a nemzetet Árpád véréhez fűzték, lassankint háttérbe szorultak, és az országot a teljesen szabad királyválasztás felé terelték”.<sup>6</sup>

Az, hogy Habsburg Albert halála után a magyar rendek választása már 1440 januárjában – helyesebben ekkor még csak a főuraké, később viszont rajtuk kívül a „tota Communitas Regni Hungariae”-é is<sup>7</sup> – Ulászlóra esett Albert születendő fia, V. László helyett, ismereteink szerint két tényezőnek tudható be. Az egyik (fontosabb) szempont, hogy 15 éves, hazájában már nagykorúsított ifjúként, különösen egy édesanyja „gyámsága” alatt álló újszülöttel szemben ő volt „a török veszedelem ellen legalkalmasabb királyjelölt”<sup>8</sup> még azzal együtt is, hogy „nem alkotott maradandót az északi királyságban, mivel uralkodása jelentős részében világi és egyházi

előkelők – főként Zbigniew Oleśnicki krakkói püspök – irányítottak helyette”.<sup>9</sup> A másik pedig, hogy az adott külpolitikai helyzetben – ráadásul épp egy olyan időpillanatban, amikor II. Murád szultán követte Krakkóban próbált szervezkedni: a híres 15. századi lengyel történetíró, Jan Długosz szerint pénzügyi segítséget és százezer katonát ígérve egy Magyarország elleni hadjáratához<sup>10</sup> – az I. Lajos halálával megszakadt magyar-lengyel perszonálunió felélesztése tűnt a leghelyénvalóbb döntésnek.<sup>11</sup>

A fiatal lengyel uralkodó magyar királlyá választása kapcsán keletkezett oklevelek is a perszonálunió helyreállítására irányuló kölcsönös szándékot teszik egyértelművé a lengyel és a magyar főurak részéről egyaránt, bármilyen egyéb – származáson vagy egyéb családi kapcsolatokon alapuló – legitimitáció kutatása helyett. Az 1439. év végi előzetes egyeztetéseken lengyel részről Oleśnicki bizalmas embere, Jan Tazka Koniecpolski, a Korona nagykancellárja és Piotr Kurowski szandeci kastellán vett részt.<sup>12</sup> A krakkói püspök 1439. év végén kiadott utasítása szerint a város valamennyi templomában szentmisét kell tartani, *pro impetranda gracia unionis regnorum Poloniae et Ungariae*.<sup>13</sup> Ugyanő 1440. január 13-án írt levelében Giuliano Cesarini bíborosnak (aki majd szintúgy az 1444. évi várnai csatában esik el, mint I. Ulászló) arról számol be, hogy már várják a magyar követek érkezését: „praestolamur [...] praedictorum ambasiatorum in hoc loco adventum”.<sup>14</sup> A szintén a várnai csatában elesett De Dominis János zenggi püspök és az őt nem sokkal túlélő Tallóci Matkó horvát-dalmát és szlavón bán<sup>15</sup> vezette küldöttség 1440. január

2 Ferdinandy Gejza: A királyi hatalom és méltóság Magyarországon. Közjogi tanulmány. Bp. 1895. 152.

3 Kottanner Jánosné: A korona elrablása. Kottanner Jánosné emlékirata, 1434/1440. Fordította: Mollay Károly. Bp. 1979. 12–13.

4 Thuróczy János: A magyarok krónikája. Fordította: Horváth János. Bp. 1978. 379. (XXVIII. fejezet)

5 A Ferdinandy által idézett művek [általam javított hivatkozásokkal]: Franz Rudolf von Grosseing: Ius Publicum Hungariae. Unica Complexum Dissertatione. Halle an der Saale 1786. 36–37.; Anton Wilhelm Gustermann: Die Ausbildung der Verfassung des Königreiches Ungern; aus der Geschichte, und den Gese[t]zen dieses Reiches dargestellt. Bécs 1811. 252.; Lakits György Zsigmond: De haereditario succedendi iure ducum primum, deinde regum Hungariae. Bécs 1809. 96–97.

6 Ferdinandy G.: A királyi hatalom i. m. 156. Lásd még Bartoniék Emma: A magyar királykoronázások története. Reprint kiadás. Bp. 1987. 20.; Bíró Zsófia: Az út az örökös királyságig. In: Studia Iuvenum Iurispritorum 9. Szerk. Márton Mónika. Pécs 2018. 13–42., 22. és 30.; Engel Pál: Szent István birodalma. Bp. 2001. 235–237.

7 Lásd az V. László koronázásának érvénytelenségét kinyilvánító nyilatkozatban: Codex Diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, Tomus I. (a továbbiakban: CDRP I) Vilnius 1758. 54. Hivatkozva többek között Eckhart Ferenc: A Szent Korona-eszme története. Bp. 1941. 206.; Szűcs Jenő: Királyválasztás a középkori Magyarországon. História 7. (1985) 5–6. sz. 12–15., 15.

8 Bartoniék E.: A magyar királykoronázások i. m. 64. Lásd még Jan Długosz: Annales seu cronicae incliti regni Poloniae. Fordította: Maurice Michael. Charlton 1997. 477.; Vitaliy Mykhaylovskiy: Reges Nostri – Our Kings. Monarchs and Dynasties in the History of Ukraine (1340–1795). Krosno 2024. 70.

9 Zbigniew Oleśnicki (1389–1455) krakkói püspök volt az Ulászló és Zsófia anyakirályné mellett felállított gyámtanács vezetője [Mykhaylovskiy, V.: Reges Nostri i. m. 60.], de már Jogaila (azaz II. Ulászló lengyel király) időskorában, az 1420-as évek közepétől jelentős feladatokat kapott a lengyel kormányzatban, mint ahogy fontos diplomáciai szerepe volt I. Ulászló magyar királlyá választásában is. Lásd Norman Davies: God’s Playground. A History of Poland. Vol. 1: The Origins to 1795. New York 2005. 106. és 110.

10 Długosz, J.: Annales i. m. 477. Jan Długoszról és krónikájáról lásd Bagi Dániel: A 14–15. századi lengyel elbeszélő források és a lengyel annalisztika magyar adatainak kutatási lehetőségei. In: Ruscia, Hungaria, Europa. Ünnepi kötet Font Márta professzor asszony 70. születésnapjára. Szerk. Bagi Dániel et al. Pécs 2022. 31–44., 36–37.

11 Novák Ádám: Az 1440. januári királyválasztó országgyűlés oklevelének megerősítői. In: Micae Mediaevales VII. Fiatal történészek dolgozatai a középkori Magyarországról és Európáról. Szerk. Farkas Csaba et al. Bp. 2018. 122–138., 124.

12 Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, Tomus XII: Codex Epistolarem Saeculi Decimi Quinti, Tomus II: 1382–1445. (a továbbiakban: MMA XII/II) Ed. Anatol Lewicki. Kraków 1891. 408. – az 1440. januári budai országgyűlésen Oleśnicki püspökkel együtt Koniecpolski nagykancellár is megjelent, lásd Novák Ádám: Fejezetek az 1439–1457 közötti magyar történelemből – 2. rész: Két király a trónon. Újkor (2018. április 27.), <https://ujkor.hu/content/fejezetek-az-1439-1457-kozotti-magyar-tortenelembol-2-resz-ket-kiraly-tronon> (letöltés: 2025. jan. 29.)

13 Magára az iratra is „Mandatum pro unione regnorum Poloniae et Ungariae”-ként hivatkoznak a Zenon Chodiński (1836–1887) által összeállított oklevélgyűjteményben, lásd MMA XII/II. 408.

14 Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia. Tomus II: Codex Epistolarem Saeculi Decimi Quinti, 1384–1492. Pars Prior: ab Anno 1384 ad Annum 1444. Ed. August Sokołowski. Kraków 1876. 119.

15 E két főméltóság ekkor még nem olvadt egybe, Mátyás vonja majd őket össze. Lásd Markó László: A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig, 2., bővített, javított kiadás. Bp. 2006. 432.

18-án Budán kelt megbízólevele szerint is a két királyság egy király kezében való egyesülésének biztosítása (*dirigenda et procuranda unione*)<sup>16</sup> volt az Ulászlóhoz induló magyar diplomáciai misszió egyik kiemelt célja, amit Csekey István – az 1440. június 29-én V. László koronázásának érvénytelenítéséről kiadott manifesztumot idézve – „a lengyel meg a magyar nemzet közt óhajtott véd- és dacsövetségnek” nevez.<sup>17</sup>

A lengyel királyt tehát *quasi* mint Nagy Lajos utódját hívták be – a korabeli magyar jogfelfogás szerint kötelező intézménynek nem tekintett<sup>18</sup> *rex hereditarius* helyett – Magyarországra, hogy segítsen azt megvédeni. Tették ezt annak tudatában, hogy édesanyja nem Lajos legkisebb leánya, Hedvig volt, hanem Jogaila (Jagelló II. Ulászló lengyel király, ur.: 1386–1434) negyedik felesége, az akkor Litvániához tartozó Halsany hercegnője, Zofia Holszańska.<sup>19</sup> Utóbbi egyébként – itt is hozzá kell tenni: nagy valószínűséggel – Jogaila Eufrozíné nevű nőrokonának (talán leánytestvérének?) a dédunokája volt, azaz három, fiúutód tekintetében eredménytelennek bizonyult házasság után családon belül találtak az időszűdő lengyel-litván uralkodó számára egy végül alkalmasnak bizonyult, ámde nála több mint 50 évvel fiatalabb leányrokont.<sup>20</sup>

I. Ulászlóra visszatérve: érdekes módon még a 20. század második felében is volt, aki szó szerint értette, hogy „Nagy Lajos unokája” volt: az Új Magyar Lexikon 1981-ben kiadott kiegészítő kötetében pontosítani kellett az eredeti szócikket, kiemelve, hogy I. Ulászló „nem I. (Nagy) Lajos unokája; Jagelló Ulászló negyedik feleségének, Holszańska Zsófiának [...] a fia. Jagelló Ulászlónak első felesége volt Hedvig, I. Lajos lánya, aki huszonöt évvel I. Ulászló születése előtt meghalt”.<sup>21</sup> Megjegyzendő, hogy a korábbi kiadás „Jagelló-dinasztia” szócikkéhez tartozó genealógiai ábra szerint még csak nem is Hedvigtől, hanem a Luxemburgi Zsigmondhoz férjhez adott Mária királyi hercegnőtől eredeztette a szerző (vagy a családfát rajzoló illusztrátor?) I. Ulászlót, amire, valljuk be, még az előzőeknél is nehezebb magyarázatot találni. Mint ahogy arra is, hogy miért az ő gyermekeként tüntette fel II. Ulászló későbbi Jagelló-házi királyunkat, aki IV. Kázmér lengyel király és Habsburg Erzsébet, Albert király leánya házasságából született 1456-ban, több mint tíz évvel I. Ulászló halála után.

16 Az oklevelet közli: MMA XII/II. 409–411., az idézett részt lásd u.o. 410.

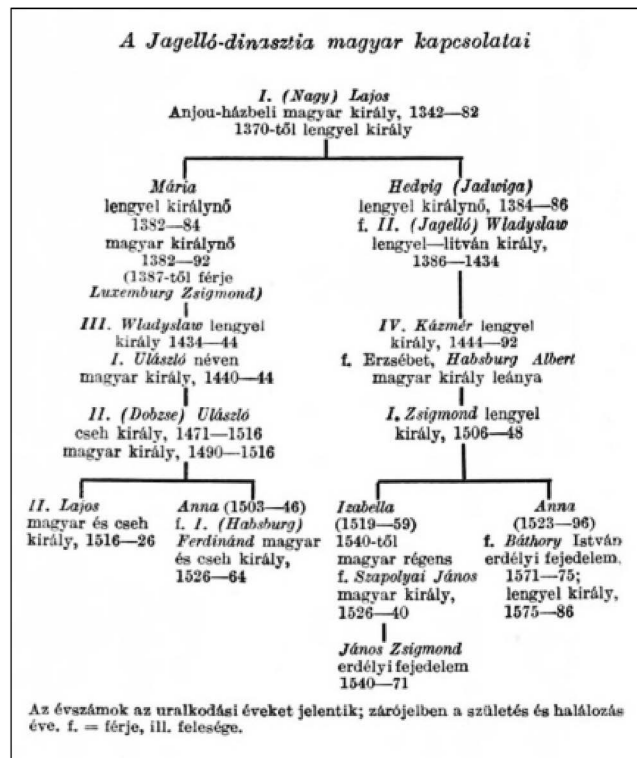
17 Csekey István: A magyar trónöröklési jog. Jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevélmellékletekkel. Bp. 1917. 71. Az oklevelet lásd CDRP I. 54–56.

18 Csekey I.: A magyar trónöröklési jog i. m. 73–74.

19 Mykhaylovskij, V.: Reges Nostri i. m. 60.; Stanisław A. Sroka: I. Ulászló. In: Magyarország vegyesházi királyai. Szerk. Kristó Gyula. Szeged 2003. 128–138., 128.

20 Hansmartin Decker-Hauff: Sophie Holczanska, die Stammutter des jagellonischen Königshauses. Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik 1. [15.] (1947/1949) 9. sz. 122–124., 123.

21 Új Magyar Lexikon. Kiegészítő kötet, A–Z, 1962–1980. Bp. 1981. 15. [Kiegészítések, helyesbítések]



1. ábra – Az I. Ulászló származását és utódait tekintve is hibás családfa az Új Magyar Lexikon 1960. évi kiadásában<sup>22</sup>

## Honnan származott Jogaila litván nagyfejedelem, I. Ulászló magyar király édesapja?

A történettudomány jelenlegi állása szerint I. Ulászló „semilyen vérségi kapcsolatban nem állt a korábbi magyar dinasztiákkal, a trónt csak a rendek egy részének akaratóból nyerhette el”.<sup>23</sup> A magyar trónöröklési jog fejlődését vizsgáló, korábban többször idézett Csekey István szerint „I. Ulászló és I. Mátyás király voltak egyedül olyan magyar királyok, akiknek nem folyt Árpád-vér az ereikben, tehát rokonságra egyáltalán nem hivatkozhattak”.<sup>24</sup> Ez olyan értelemben igaz is, hogy tisztán az előzőekben említett kül- és biztonságpolitikai okok miatt esett rá a választás, kérdés azonban, hogy biológiai értelemben is helytálló állítás-e. Édesanyja, Zofia Holszańska ágán minden bizonnyal igen (persze ez is további kutatást igényelne).<sup>25</sup> Na de ki volt az édesapja, a későbbi dinasztiaalapító *Jogaila–Jagiełło*? Mit lehet tudni a származá-

22 Új Magyar Lexikon 3. kötet, G–J. Bp. 1960. 472.

23 Bagi Dániel: Magyarország, 1389–1453. In: „Kelet-Európa” és a „Balkán”, 1000–1800. Intellektuális történelmi konstrukciók vagy valós történelmi régiók? Szerk. Sashalmi Endre. Pécs 2007. 103–105., 108.

24 Csekey I.: A magyar trónöröklési jog i. m. 71. – Csekey nem fejt ki, miért tekinti Aba Sámuel (aki szerinte Szent István sógora volt) és Szapolyai Jánost Árpád-házi leszármazottnak. Utóbbi kapcsán talán édesanyja, a Piast-ház egyik oldalágából származó Hedvig tescheni hercegnő révén feltételezhető távoli rokoni kapcsolat, bár – ahogy Csekey is utal rá – az ő hívei is sem származásra, csupán „sógorásra” hivatkoztak (lásd u.o. 89.).

25 Zofia Holszańska származásáról lásd Decker-Hauff, H.: Sophie Holczanska i. m.

sáról? Döbbenetes módon, bár Európa-szerte ismert uralkodó és hadvezér volt, viszonylag kevés biztosat, de azért szerencsére vannak már bizonyított vagy könnyen bizonyítható (megfelelően adatolt) tények, és felfedezhetőek egyéb, logikai következtetések levonására alkalmas támpontok is.



1. kép – Jogaila litván nagyfejedelem lengyel királlyá koronázása (a waweli Szent Szaniszló és Szent Vencel-székesegyházban látható festmény részlete)<sup>26</sup>

### 1. Az apai ág: Algirdas litván nagyfejedelem és felmenői

Jogaila a legújabb történettudományi kutatások szerint – bár neve mellett jellemzően az 1351-es évszámot<sup>27</sup> vagy a „legkorábban 1351-ben” időmeghatározást<sup>28</sup> olvashatjuk, sőt az 1351/52. évek mellett az 1358–1363 közötti időszak is előfordul<sup>29</sup> – a legnagyobb valószínűséggel 1352-ben született, mégpedig Algirdas (lengyelül *Olgierd*, 1296 k.–1377) litván nagyfejedelem és Uljana (1325–1391), Alekszandr Mihajlovics tveri

fejedelem leánya gyermekeként.<sup>30</sup> Mint látni fogjuk, Algirdas és Uljana Alekszandrovna házasságára a különböző orosz évkönyvek, valamint lengyel és litván krónikák bejegyzéseinek egybevetése alapján 1350-ben kerülhetett sor.<sup>31</sup> Uljana tizennégy gyermekkel ajándékozta meg Algirdast.<sup>32</sup> A krónikákból hét fiúról és öt lányról név szerint tudunk, közülük Jogaila lehetett az elsőszülött fiú.<sup>33</sup>

Mielőtt Uljana családfáját megvizsgálánk, ejtsünk pár szót Algirdas felmenőiről. Egyetlen biztos pontunk van: édesapja Gediminas litván nagyfejedelem (ur.: 1316–1341) volt, Pukoveras (vagy Budividas, ur.: 1292–1295) fia.<sup>34</sup> Apai ágon Pukoverasnál – aki valószínűleg az 1219-ben Haliccsal létrejött békeszerződést megkötő litván vezéri klánok valamelyikéből származott<sup>35</sup> – távolabbi ősei nem ismertek, mint ahogy nincs egyértelmű ismeretünk arról sem, ki lehetett Algirdas édesanyja. Elképzelhető, hogy Jevna (litván névvel *Jaunė*) polocki hercegnő volt,<sup>36</sup> azonban róla csupán a 16. századi litván Bychowiec-krónika (litvánul *Bychovco kronika*) tesz említést egy helyen (hogy már nem él).<sup>37</sup> Bár Stephen C. Rowell szerint Gediminasnak csak egy felesége volt (egy ismeretlen pogány előkelő leánya),<sup>38</sup> egyik középső fiának a neve (*Jaunutis*) és bátyjait megelőző utódlása – amit Oleśnicki püspök korábbi titkára, Jan Długosz is megemlíti<sup>39</sup> – amellet szólni, hogy a Bychowiec-krónika mégsem téved. Csakhogy a név alapján valószínűsíthető, hogy a két legidősebb fiú, Algirdas és Kęstutis még nem Jevnától, hanem egy korábbi feleségtől származhatott, azaz Jaunutis („Jaunė fia”) lehetett a Polocki Jevnával kötött házasságból született legidősebb fiúgyermek.<sup>40</sup>

26 Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jogaila\\_\(W%C5%82adys%C5%82aw\\_II\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jogaila_(W%C5%82adys%C5%82aw_II).jpg) (letöltés: 2025. jan. 29.)

27 A legújabb magyar szakirodalomból lásd pl.: *Fedinec Csilla et al.*: *Ukrajna története: régiók, identitás, államiság*. Bp. 2021. 118.; *Európa ezer éve: a középkor. II. kötet*. Szerk. Klaniczay Gábor. Bp. 2004. 552. [Függelék]

28 A lengyel szakirodalomból lásd pl.: *Zygmunt Wdowiszewski*: *Genealogia Jagiellonów i Domu Wazów w Polsce*. Kraków 2005. 39. és 202.

29 Stanisław Sroka 2003-ban megjelent I. Ulászló-életrajzában például 1362–63. körültre tette a születés időpontját, lásd *Sroka, S.*: I. Ulászló i. m. 128–129. A 14. századi litván történelemre vonatkozó forrásokkal kapcsolatos bizonytalanság okairól lásd *Mykhalovskij, V.*: *Reges Nostri* i. m. 53.

30 A külföldi szakirodalomból lásd (egyebek mellett) *Davies, N.*: *God's Playground* i. m. 108.; *Jadwiga Krzyżaniakowa – Jerzy Ochmański*: *Jogaila*. Vilnius 2010. 57–58.; *Mykhalovskij, V.*: *Reges Nostri* i. m. 53.; *Wdowiszewski, Z.*: *Genealogia Jagiellonów* i. m. 39.

31 *Krzyżaniakowa, J. – Ochmański, J.*: *Jogaila* i. m. 58.; *Jan Tęgowski*: *Kilka słów o małżeństwach Wielkiego Księcia Litewskiego Olgierda Giedyminowicza*. In: *Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтия Войтовича*. Szerk. Микола Литвин. Lviv 2011. 646–654., 651.

32 *Font Márta*: *Zur Entstehung der Russia Minor und Russia Alba*. Ostslaven unter polnisch-litauischer Herrschaft im 13.–15. Jahrhundert. Mainz–Stuttgart 2024. 21.

33 *Krzyżaniakowa, J. – Ochmański, J.*: *Jogaila* i. m. 48. Lásd még *Bojtár Endre*: *Az utolsó pogányok Európában*. Litvánia megkeresztelése. *Holmi* 23. (2011) 3. sz. 387–399., 392.

34 *Nicolaus von Jeroschin*: *The Chronicle of Prussia. A History of the Teutonic Knights in Prussia, 1190–1331*. Trans. Mary Fischer. New York 2016. 222. [Krónikabejegyzés és az ahhoz kapcsolódó, 1. számú lábjegyzet] Lásd még *Fedinec Cs.*: *Ukrajna története* i. m. 102.; *Font Márta et al.*: *Dinasztia, hatalom, egyház. Régiók formálódása Európa közepén (900–1453)*. Pécs 2009. 50.; *Wdowiszewski, Z.*: *Genealogia Jagiellonów* i. m. 201.

35 A különböző ezzel kapcsolatos elméleteket lásd *Stephen C. Rowell*: *Lithuania Ascending: A Pagan Empire within East-Central Europe, 1295–1345*. Cambridge 1994. 52–54.

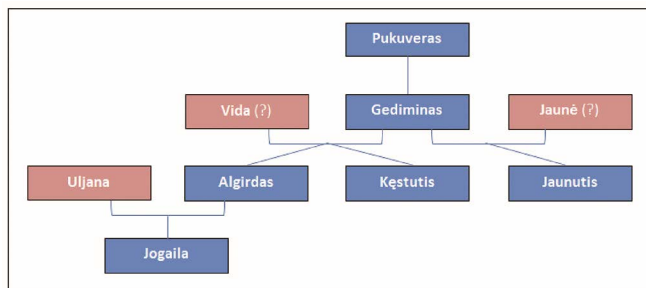
36 *Wdowiszewski, Z.*: *Genealogia Jagiellonów* i. m. 34. és 201.

37 *Lietuvos metraštinis*. *Bychovco kronika*. [A krónika kiadása magyarázó jegyzetekkel.] Ed. Kostas Korsakas. Vilnius 1971. 224. (Magát a bejegyzést lásd u.o. 73., a továbbiakban: *Lietuvos metraštinis*)

38 *Rowell, S.*: *Lithuania Ascending* i. m. 88.

39 *Długosz, J.*: *Annales* i. m. 336.

40 *Zugmantas Kiaupa et al.*: *The History of Lithuania before 1795*. Vilnius 2000. 118.



2. ábra – Jogaila családfájának 1. részlete, apai ág (a szerző által készített ábra)

## 2. Az anyai ág: Uljana tveri hercegnő és felmenői

Azt tehát már megállapíthattuk, hogy Jogaila apai ágáról viszonylag keveset tudunk. Valójában csak egyes dinasztikus házasságokról rendelkezünk ismeretekkel litván részről, ám ezek sem mindig pontosak. Mindezt előrebocsátva, vegyük vizsgálat alá az anyai ágat is. Ki volt Tveri Uljana, az édesanyja? A nevével kapcsolatban nincs ellentmondás a forrásokban, származása viszont első látásra nem egyértelmű. A Bychowiec-krónika több bejegyzése is arra enged ugyanis következtetni, mintha Vityebszkből származott volna<sup>41</sup> és Uljana Olegovna (litvánul Julijona Oljevna) lett volna a neve.<sup>42</sup> Amint azonban Rimantas Jasas a krónika 1971. évi litván kiadásának egyik jegyzetében felhívja a figyelmet, ez tévedés, ugyanis a neve helyesen Uljana Alekszandrovna, és Alekszandr korábbi tveri fejedelem leánya volt.<sup>43</sup> Valószínűleg az okozta a 16. századi krónikaíró félreértését, hogy Algirdas előző felesége, Marija valóban vityebszki hercegnő volt, csakhogy ő már 1349 előtt meghalt.<sup>44</sup> Azaz a Bychowiec-krónika a vityebszki Marijából és a tveri Uljanából alkotta meg a sohasem létezett vityebszki Uljana alakját. Ugyanez a névtévesztés a 17. század eleji Gusztini évkönyv (Gusztinszkaja letopisz) 6848. (1340.) évre vonatkozó bejegyzésében is előfordul.<sup>45</sup>

Arról, hogy valójában nem vityebszki, hanem tveri menyasszonyról (azaz két külön személyről) van szó, onnan szerezhetünk bizonyosságot, hogy más kútfőkben – szerencsénkre – a leánykérés és a házasságkötés egyaránt jól dokumentált esemény. Jan Tęgowski lengyel történész ezeket egybevetve foglalt úgy állást, hogy 1350 márciusában, a Theognoszt metropolitával (1328–1353)<sup>46</sup> Moszkvában történt egyeztetés után érkezettek azok a litván követek Tverbe, akik Alekszandr Mihajlovics özvegyétől megkérték leánya, Uljana hercegnő kezét.<sup>47</sup>

Megjegyzendő, hogy a Rogozsszkij-évkönyv 6857-et jelöli meg a leánykérés dátumaként,<sup>48</sup> ami 1349-et vagy 1348-at jelenthetne attól függően, hogy márciusi vagy ultramárciusi (azaz a bizánci évhez képest egy évvel korábbi márciustól kezdődő) kronológiával dolgozott az évkönyv jegyzője,<sup>49</sup> a 15. század végi moszkvai krónikakompozíció (*Moszkovszkij letopisznij szvod*) azonban már 6858-ra (azaz 1350-re) datálja az eseményt.<sup>50</sup>

Uljana nővére, Marija annak a – Litvániával korábban és később is harcban álló – Szimeon Ivanovics (Büszke Szimeon) moszkvai és vlagyimir-szuzdali fejedelemnek (ur.: 1340–1353) volt a felesége,<sup>51</sup> aki ekkor *de facto* Tver hűbérurának számított és épp 1349-ben kötött békét a litvánokkal. Második házasságával tehát Algirdas korábbi ellenségével került sógorságba,<sup>52</sup> ami – korabeli szokások szerint – a béke egyik biztosítéka lehetett.<sup>53</sup> Az előzőekben idézett krónikabejegyzések ki is emelik, hogy valójában maga Szimeon adott engedélyt a házasságkötésre, miután konzultált Theognoszt metropolitával. Jan Tęgowski szerint egyébként 1350 Húsvétja alkalmával (március 28.) az esküvőre is sor került,<sup>54</sup> litván részről minden bizonnyal követek útján, hiszen maga Algirdas (nyilván elővigyázatosságból) nem utazott sem Moszkvába, sem Tverbe a leánykérő delegációval. Rasa Mažeika is úgy véli, hogy 1350-ben házasodott össze Algirdas és Uljana, egyidőben Algirdas testvére, Liubartas (akkor Volhínia fejedelme) és egy rosztovi hercegnő esküvőjével.<sup>55</sup>

Uljana apja tehát Alekszandr Mihajlovics, Tver és Vlagyimir-Szuzdal korábbi fejedelme (1326–1327) volt. Az ő bátyja, Dmitrij Mihajlovics tveri herceg (1318–1326, 1322-től Özbeg tatár kán döntése alapján Vlagyimir-Szuzdal nagyfejedelme is) 1320-ban Gediminas litván nagyfejedelem Marija nevű leányát (litvánul *Marija Gediminaitė*) vette feleségül,<sup>56</sup> amit a Tveri évkönyv (*Tverszkaja letopisz*) is megemlíti a 6828. év (azaz 1320) eseményei között.<sup>57</sup> Tehát már ekkortól dinasztikus kapcsolat állt fenn Litvánia és Tver között. Alekszandr 1327-ben Pszkov fejedelme lett, majd miután Ivan Kalita moszkvai fejedelem (ur.: 1325–1341) parancsára Theognoszt metropolita 1329-ben kiátkozta és így menekülnie kellett,

41 Lietuvos metraštis 77. és 89.

42 Lietuvos metraštis 81.

43 *Font M.*: Dinasztia, hatalom, egyház i. m. 51.; *Font Márta – Varga Beáta*: Ukrajna története. Szeged 2013. 91.; Lietuvos metraštis 232.; *Wdowiszewski, Z.*: Genealogia Jagiellonów i. m. 34.

44 Zygmunt Wdowiszewski szerint már 1346-ban, lásd *Wdowiszewski, Z.*: Genealogia Jagiellonów i. m. 34.

45 Полное собрание русских летописей. Том 40. Густынская летопись (a továbbiakban: ПСРЛ 40.) Szentpétervár 2003. 129. Lásd *Rasa Mažeika*: Was Grand Prince Algirdas a Greek Orthodox Christian? *Lituanus* 33. (1987) 4., [http://www.old.lituanus.org/1987/87\\_4\\_05.htm](http://www.old.lituanus.org/1987/87_4_05.htm) (letöltés: 2025. jan. 17.)

46 *Font M.*: Dinasztia, hatalom, egyház i. m. 349.

47 Tęgowski, J.: *Kilka słów* i. m. 651.

48 Полное собрание русских летописей. Том XV. Рогожский летописец. Тверская летопись (a továbbiakban: ПСРЛ XV.) Moszkva 2000. 59. oszlop [Рогожский летописец]

49 *Font Márta*: Kódex – szöveg – szöveg-hagyomány. Problémák és vitás kérdések a keleti szláv krónikák kutatásában. *Aetas* 29. (2014) 1. sz. 25–40., 29.

50 Полное собрание русских летописей. Том XXV. Московский летописный свод конца XV века (a továbbiakban: ПСРЛ XXV.) Moszkva 1949. 177. A szerző köszönetet mond Font Márta professzor asszonynak a tanulmány írása során nyújtott segítségéért, így többek között azért is, hogy erre a krónikabejegyzésre felhívta a szerző figyelmét.

51 Tęgowski, J.: *Kilka słów* i. m. 650.

52 *Krzyżaniakowa, J. – Ochmański, J.*: *Jogaila* i. m. 40.

53 Lásd *Font M.*: Dinasztia, hatalom, egyház i. m. 335.

54 Tęgowski, J.: *Kilka słów* i. m. 651.

55 *Rasa Mažeika*: The relations of Grand Prince Algirdas with Eastern and Western Christians. La cristianizzazione della Lituania. Szerk. Paulius Rabikauskas. Città del Vaticano 1989. 63–84., 64.

56 *Martin Janet*: North-eastern Russia and the Golden Horde (1246–1359). In: *The Cambridge History of Russia, Vol 1: From early Rus' to 1689*. Ed. Maureen Perrie. Cambridge 2006. 127–157., 142. és 148.; A középkori orosz történelem forrásai. Szerk. Szili Sándor. Bp. 2005. 94. (12. lábjegyzet)

57 ПСРЛ XV. 414. oszlop [Тверская летопись]

másfél évig (Pszkovba való visszatéréseig) Litvániában, Gediminas udvarában élt, és csak 1331-ben tért vissza Pszkovba, ahol Gediminas nevében visszavette a hatalmat. 1339. október 28-án Özbek kán aztán – régi ellensége, a vlagyimir-szuzdali nagyfejedelemi címet a tatár kántól 1328-ban megszerző és vele igen jó kapcsolatot ápoló<sup>58</sup> Ivan Kalita közbenjárására – halálra ítélte és a fiával együtt kivégeztette.<sup>59</sup>



2. kép – Az Anasztaszija unokájának keresztelőjéről készült miniatura az Illusztrált krónikában<sup>60</sup>

No de ki volt Uljana édesanyja, Alekszandr Mihajlovics özvegye, akihez a litván követek 1350-ben Algirdas képviseletében leánykérőbe utaztak Tverbe? Biztosak csak a nevében lehetünk: Anasztaszijának hívták.<sup>61</sup> Férje halála után ugyanis meglehetősen aktív politikai tevékenységet folytatott,<sup>62</sup> melynek néhány momentumát a krónikák meg is örökítették az

58 Font Márta: A régiókra bomlott Rusz, 1204–1389. In: „Kelet-Európa” és a „Balkán”, 1000-1800. Intellektuális történeti konstrukciók vagy valós történeti régiók? Szerk. Sashalmi Endre. Pécs 2007. 175–184., 175.

59 Елена Л. Конявская: Александр Михайлович. In: Большая российская энциклопедия. Электронная версия, 2020, [https://old.bigenc.ru/domestic\\_history/text/5776471](https://old.bigenc.ru/domestic_history/text/5776471) (letöltés: 2025. jan. 17.)

60 ЛЛС 8. 281.

61 Wdowiszewski, Z.: Genealogia Jagiellonów i. m. 34. A magyar genealógiai szakirodalomból lásd Vajay Szabolcs: II. Lajos király ősei és vegyesházi királyaink rokonai kapcsolatai. Turul 57. (1943) 72–79., 75.

62 Dariusz Dąbrowski: Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich. Poznań-Wrocław 2002. 255–262., 261–262.

utókor számára. A Rogozsszkij-évkönyv három helyen is említést tesz róla: a 6871. (azaz 1362/63.) évnél, amikor arról ír, hogy Tverből Litvániába utazott;<sup>63</sup> a következő évnél, amikor az addig még meg nem keresztelt unokáját, Algirdas egyik leányát Litvániából Tverbe vitte, hogy őt ott Alexiosz metropolita megkeresztelje;<sup>64</sup> valamint amikor arról tudósít, hogy 1364. (vagy 1365.) november 20-án elhunyt.<sup>65</sup> Az első két bejegyzésben *Nasztaszija*, a harmadikban *Nasztaszja* néven említik. Az unoka keresztelőjéről szóló, 6872. (1363/64.) évre datált hírt átveszi a Nyikon-krónika<sup>66</sup> és az 1570-es évek elején ez alapján készült,<sup>67</sup> gyönyörű miniatúrákat tartalmazó „Illusztrált krónika” (*Licevoj letopisnij szvod*) is.<sup>68</sup>

Abban viszont már a különböző lexikonok, genealógiai összeállítások és általában a szakirodalom is megosztott, hogy ki is lehetett ez a bizonyos *Nasztaszija* vagy *Nasztaszja*. A V. Ekzempljarszkij az „Északi Rusz” (*Szevernaja Rusz*) tatárkori nagyfejedelemiről írt kétkötetes művének („VUK”) 1891-ben megjelent II. kötetében például azt az óvatos megjegyzést illeszti a neve mellé, hogy „számunkra ismeretlen származású”.<sup>69</sup> Hasonló fordulatot („akinek a pontos származása nem ismert”) használ a *Bolsaja Rosszijszkaja Enciklopedyija* Alekszandr tveri fejedelemről szóló szócikke is,<sup>70</sup> és Nicolas de Baumgarten 1934-ben megjelent (második) Rurikida-genealógiája is ismeretlen személyként tünteti fel Alekszandr neve mellett Anasztasziját (*Anastasia N. N.*).<sup>71</sup> Ugyanakkor korábban az orosz Wikipedián – a szintén Alekszandról szóló szócikknek a fejedelem házasságára és gyermekeire vonatkozó részénél – megjelent egy érdekes megjegyzés a feleség kapcsán: „lehetséges, hogy Anasztaszija Jurjevna, I. Jurij Lvovics halicsi fejedelem leánya”. A szabad szerkesztésű internetes enciklopédia egyik figyelmes szerkesztője be is szúrta kommentként a *vozmozsno* (lehetséges) szó mögé, hogy forrás megadása szükséges, és mivel ez nem történt meg, a szöveget 2025. január 25-én „ismeretlen apa leányára” (*docs nyevizvesztново otca*) módosították.<sup>72</sup>

63 ПСРЛ XV. 75. oszlop [Рогожский летописец]

64 ПСРЛ XV. 76. oszlop [Рогожский летописец]

65 ПСРЛ XV. 79. oszlop [Рогожский летописец]

66 Полное собрание русских летописей. Том XI. Летописный сборник, именуемый Патриаршей или Никоновской летописью (a továbbiakban: ПСРЛ XI.) Moskva 2000. 3.

67 Sashalmi Endre: A Moszkvai Fejedelemség hadszervezete és hadserege (1462–1533). In: Új korszak határán. Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában. Szerk. B. Szabó János – Fodor Pál. Bp. 2019. 37–50., 49.

68 Лицевой летописный свод XVI века. Русская летописная история. Книга 8. 1343–1372 гг. (a továbbiakban: ЛЛС 8.) Moskva 2014. 281.

69 Александр В. Экземлярский: Великие и удельные князья Северной Руси в татарский период, с 1238 по 1505 г. Том II. Сzentpétervár 1891. 476.

70 Конявская, Е.: Александр Михайлович i. m.

71 Nicolas de Baumgarten: Généalogies des branches régnantes des Rurikides du XIIIe au XVIe siècle. (Orientalia Christiana 94.) Roma 1934. 46. [VIII. tábla (Tver)]

72 Александр Михайлович (князь владимирский). Wikipedia, [https://ru.wikipedia.org/wiki/Александр\\_Михайлович\\_\(князь\\_владимирский\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Александр_Михайлович_(князь_владимирский)) (letöltés: 2025. jan. 17., illetve 2025. jan. 26). A különböző változtatások a „Laptörténet” (История) menüpont segítségével kereshetőek vissza. Az „ismeretlen apa leánya” szöveg forrásaként megadott mű: Михаил Д. Хмыров: Алфавитно-справочный перечень государей русских и замечательнейших особ их крови. Сzentpétervár 1870. 21.

Két, régóta működő és általában megbízhatónak tekintett internetes genealógiai oldal összeállítói is úgy ítélik meg azonban, hogy Alekszandr felesége mégiscsak halicsi hercegnő lehetett. A Leo van de Pas (1942–2016) holland történész által 2003-ban elindított ausztrál *Genealogics.org* oldal szerint Anasztaszija valamikor 1300 után született és 1360-ban hunyt el (utóbbi adat téves), apja I. Jurij Lvovics halicsi nagyfejedelem, anyja Kujáviai Eufémia, Piast-házból származó lengyel hercegnő. 1320-ban kötött házasságot Alekszandr tveri fejedelemmel, második (?) gyermekük Uljana, Algirdas felesége.<sup>73</sup> Hasonló adatot közöl – Jurij Lvovics családfája kapcsán – Charles Cawley is, aki szerint Jurijnak második feleségétől, Kujáviai Eufémiától négy gyermeke született, és a negyedik nem más, mint Anasztaszija, aki 1320-ban Alekszandr tveri fejedelem felesége lett.<sup>74</sup> Cawley ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy az általa forrásként használt, 1927-ben megjelent (első) Nicolas de Baumgarten-féle Rurikida-genealógiában Jurijnak csak három Eufémiával közös gyermeke (Andrej, Lev és Marija) szerepel, ami valóban így is van.<sup>75</sup>

Leo van de Pas genealógiai oldala (*Genealogics.org*) lehet – az ukrán Wikipedián meg is jelölt – fő forrása azoknak az internetes szócikkeknek, amelyek szintén Jurij Lvovics Anasztaszija nevű leányával azonosítják Tveri Uljana édesanyját, az idézett évkönyvek szerinti *Nasztasziját*. A Wikipedia ukrán nyelvű oldala ez alapján részletes életrajzot is szentel *Anasztaszija Jurijivnának*,<sup>76</sup> de – a teljesség igénye nélkül – említhetjük a lengyel nyelvű *Anasztazja Halicka* szócikket (*prawdopodobnie córka Jerzego I Lwowica*, azaz „valószínűleg I. Jurij Lvovics leánya”),<sup>77</sup> az angol nyelvű Wikipedia *Uliana of Tver*ről szóló oldalát (*She was the daughter of Alexander of Tver and Anastasia of Galicia, daughter of Yuri I of Galicia*)<sup>78</sup> vagy épp a (feltételezett) édesapa, Jurij Lvovics német nyelvű szócikkét (*Juri I. von Galizien*).<sup>79</sup> Megjegyzendő továbbá, hogy Vitalij Mihajlovskij ukrán történész is a halicsi–tveri dinasztikus kapcsolat mellett foglal állást egyik, Jogailáról szóló cikkében, amelyben megállapítja, hogy Anasztaszija „I. Jurij Lvovics halicsi fejedelemnek és Eufémiának, I. Łokietek Ulászló nővérének volt a leánya”.<sup>80</sup>

73 Anastaszija Jurievna of Halych. *Genealogics*, <https://genealogics.org/getperson.php?personID=I00109405&tree=LEO> (letöltés: 2025. jan. 19.)

74 Charles Cawley: *Medieval Lands. A prosopography of medieval European noble and royal families*. Foundation for Medieval Genealogy, 2006–2021, <https://fmg.ac/Projects/MedLands/RUSSIA,%20Rurik.htm#ftnref638> (letöltés: 2025. jan. 23.)

75 Baumgarten, Nicolas de: *Généalogies des branches régnantes des Rurikides du Xe au XIIe siècle*. (Orientalia Christiana 94.) Roma 1927. 47. [XI. tábla]

76 Анастасія Юріївна. Wikipedia, [https://uk.wikipedia.org/wiki/Анастасія\\_Юріївна](https://uk.wikipedia.org/wiki/Анастасія_Юріївна) (letöltés: 2025. jan. 17.)

77 Anastazja Halicka. Wikipedia, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Anastazja\\_Halicka](https://pl.wikipedia.org/wiki/Anastazja_Halicka) (letöltés: 2025. jan. 17.). A meg nem jelölt forrás: *Tęgowski, J.: Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*. Poznań–Wrocław 1999. 55.

78 Uliana of Tver. Wikipedia, [https://en.wikipedia.org/wiki/Uliana\\_of\\_Tver](https://en.wikipedia.org/wiki/Uliana_of_Tver) (letöltés: 2025. jan. 25.)

79 Juri I. von Galizien. Wikipedia, [https://de.wikipedia.org/wiki/Juri\\_I.\\_von\\_Galizien](https://de.wikipedia.org/wiki/Juri_I._von_Galizien) (letöltés: 2025. jan. 17.)

80 *Віталій Михайловський*: Коли бракує чоловіків. *Український Тиждень* 35. (2010) 148. sz., 2010. augusztus 27., <https://tyzhden.ua/>

Mindennek azért van számunkra jelentősége, mert a halicsi Rurikidák és az Árpádok régóta dinasztikus kapcsolatban voltak egymással. Ha tehát ez a bizonyos Anasztaszija valóban halicsi volt, I. Ulászló annak ellenére rokonságban állhatott az Árpád-házzal, hogy – mint már utaltunk rá – az édesanyja nem Anjou Hedvig, hanem Zofia Holszańska volt. Ez esetben az apja, Jogaila volt Árpád-házi leszármazó: általunk (Anasztaszija ágán) feltételezett dédapja, Jurij Lvovics ugyanis IV. Béla magyar király Konstancia nevű leányának volt a fia.<sup>81</sup> Béla király 1246 szeptemberében békét ajánlott Danyiil Romanovics halicsi fejedelemnek és – a Gusztini évkönyv szerint – ennek zálogaként ajánlotta Danyiil fia számára a leányát feleségül.<sup>82</sup> Fedinec Csilla szerint Danyiil és Lev „1247 augusztusában érkezett Zólyom várába. Ekkor kötötték meg a békét [IV. Bélával], amelyet gyermekeik [...] házassága erősített meg”.<sup>83</sup> Danyiilnak egyébként ugyanúgy volt egy Anasztaszija nevű leánya, ahogy Lev és Konstancia házasságából is születik egy. Mindez azt valószínűsíti, hogy Nicolas de Baumgarten genealógiai táblája Jurij Lvovics esetében hiányos lehet, hiszen miért épp az ő generációja szakított volna ezzel a (Rurikidák körében egyébként is igen jellemző) névadási gyakorlattal?

Persze ettől még korántsem biztos, hogy az Alekszandr tveri fejedelem feleségként azonosított Anasztaszija (a krónikák *Nasztaszijája*) és a Jurij Lvovics és Kujáviai Eufémia házasságából született Anasztaszija ugyanaz a személy. Első, megválaszolásra váró kérdésünk: találunk-e korábbról bármilyen dinasztikus kapcsolatot a tveri és a halicsi Rurikida fejedelmi ágak között? Az biztos, hogy Tver urai, bár adót kényszerültek fizetni a kánnak, az Arany Horda (és Moszkva) esküdt ellenségei voltak, így érdekük fűződött a délebbi fejedelemségekkel való jó viszonyhoz. Jurij Lvovics halicsi fejedelemnek 1281-től – még az Eufémia hercegnővel kötött házassága előtt – volt is egy (talán Kszenija nevű) felesége, aki Jaroszlav tveri fejedelem leánya volt, de 1286-ban Mihail nevű három éves kisfiával együtt meghalt.<sup>84</sup> Mindezek alapján a

[koly-brakuie-cholovikiv/](https://koly-brakuie-cholovikiv/) (letöltés: 2025. jan. 17.) – Lengyelországban nemrégiben angol nyelven kiadott, az 1340–1795 között a mai Ukrajna területén (is) uralkodó királyokról szóló igen szép kiállítású könyvében viszont már nem említi ugyanezt: II. Ulászló lengyel király (azaz Jogaila) felmenői között csak az Anastasia nevet szerepelteti, mindenféle egyéb adat vagy megjegyzés nélkül. Lásd *Mykhaylovskiy, V.: Reges Nostri* i. m. 53.

81 *Леонтії Войтович*: Юрій Львович і його політика. In: *Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького*. Ред. Ярослав Ісаєвич et al. Lviv 2001. 70–85., 74.

82 *Senga Toru*: IV. Béla külpolitikája és IV. Ince pápához intézett „tatár-levele”. *Századok* 121. (1987) 584–612., 593.; *ПСРЛ* 40. 120. – A Gusztini évkönyv az 1244. évnél említi az eseményt. Lásd még *Font Márta*: The title Rex Galiciae between ambitions and reality (c. 1100–c. 1400). In: *Unions and Divisions. New Forms of Rule in Medieval and Renaissance Europe*. Ed. Paul Srodecki et al. London–New York 2023. 107–118., 111.

83 *Fedinec Cs.*: Ukrajna története i. m. 76–77. Lásd még *Font Márta*: A „halicsi” Danyiil és a Magyar Királyság. *Acta Academiae Agriensis, Sectio Historiae* XLIV. (2017) 267–283., 279.; *Font Márta*: Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Szeged 2005. 250.; *Senga T.*: IV. Béla külpolitikája i. m. 592–593. Lásd még *Fedinec Cs.*: Ukrajna története i. m. 251.

84 Nicolas de Baumgarten nem nevezi meg („Pr. N. de Twer, fille de Jaroslav III”), lásd *Baumgarten, N.: Généalogies des branches* (1927) i. m. 47. [XI. tábla]. Második genealógiai kötetében úgyszintén név nélkül szerepelteti, lásd *Baumgarten, N.: Généalogies des branches* (1934) i. m. 46.

Jurij leánya, Anasztaszija Jurjevna és Jaroszlav unokája, Alekszandr Mihajlovics között 1320-ban megkötött házasság egy Halics és Tver közötti második szövetség megkötésére utalhat.

Ezen felül van azonban egy másik, erősebb támpontunk is, ez pedig a Lev (latinul: *Leo*) keresztnév. Ellentétben az Anasztaszijával, amely az óoroszlán fejedelemségekben igen népszerű női név volt (még Gediminas *Aigustė* nevű leányát is erre a névre keresztelték, amikor Szimeon moszkvai fejedelemhez adták férjhez),<sup>85</sup> a Lev férfinévként kifejezetten Halicshoz kötődik. A Baumgarten-féle Rurikida-genealógia 10–13. századra vonatkozó első kötetének a névjegyzékében Lev Danyilovics (*Léon I*) és Lev Jurjevics (*Léon II*) mellett csak egy 12. század eleji bizánci León Diogenész (*Léon Diogene*) szerepel, aki Kijevben halt meg 1116-ban.<sup>86</sup> A magyar szakirodalomban Font Márta mutatott rá arra, hogy „a halicsi fejedelemség területén nyugati hatásra jelent meg az oroszán mint uralmi szimbólum” és „Danyii [Romanovics] volt az első, aki fiának a Lev (*Leo*) nevet adta [...]. A kék alapon arany színű oroszán mint regionális szimbólum a 14. századtól ismert”.<sup>87</sup> Az oroszán tehát nem bizánci, hanem nyugat-európai közvetítéssel jelent meg, mégpedig Halicsban, ahol a Lev (*Leo*, azaz oroszán) fejedelemtől mint városalapítóról által elnevezett új főváros, Lvov (ukrán írásmóddal *Lviv*, 1356-tól németül *Lemberg*<sup>88</sup>) címerében is megtalálhatjuk.<sup>89</sup> A város neve (latinul *Leopolis*) egyszerre jelenti Lev (*Leo*) és „az oroszán” városát.<sup>90</sup>

Dariusz Dąbrowski lengyel középkorász – döntően Hansmartin Decker-Hauff német történész-genealógus 1947-ben megjelent, Litvániai Alexandra, III. Frigyes német-római császár egyik nagyanyja (Jogaila lánytestvére) családfáját bemutató tanulmányára<sup>91</sup> támaszkodva – szintén névtani (antropomasztikai) érvekkel támasztja alá azt, hogy Anasztaszija Jurij Lvovics leánya lehetett. Alekszandr Mihajlovicssal közös nyolc gyermekük, továbbá Vsevolod és Mihail nevű fiaik, valamint Marija és Uljana nevű leányaik ágán született összesen huszonöt unokájuk nevét veszi vizsgálat alá. Ő is megállapítja, hogy „a Lev nevet akkoriban csak a Rurik család halics-volhíniai ága használta”,<sup>92</sup> emellett pedig az Andrej, Jurij, Marija és Jelena neveket, sőt Anasztaszija saját keresztnévét

is a gyanút megalapozó antropomasztikai tények között sorolja fel.<sup>93</sup> Hivatkozik még arra is, hogy a szerinte 1300 körül született Anasztaszija és a biztosan 1300. október 7-én született Alekszandr Mihajlovics életkorukat tekintve is illettek egymáshoz.<sup>94</sup> Nyilván ezek önmagukban csak közvetett bizonyítékok, de összességükben azért megalapozni látszanak a gyanút.

Alekszandr és Anasztaszija házasságkötése – amelyet a Rogozsszkij-évkönyv és a Tveri évkönyv egyaránt 6827 (1319) telére, azaz 1319–20 fordulójára tesz ennél pontosabb dátum-megjelölés nélkül<sup>95</sup> – olyan jeles esemény volt, hogy a Nyikon-krónika és az Illusztrált krónika is megemlékezik róla. Utóbbi két évkönyv 6828 (1320) őszére datálja az esküvőt: „Ugyanezen az őszön Alekszandr Mihajlovics, Tver fejedelme, Jaroszlav unokája, Jaroszlav dédunokája, Vsevolod ükunokája és Jurij Dolgorukij ük-ükunokája megnősült”.<sup>96</sup> Ez is a házasságkötés politikai jelentőségére utal, azaz hogy fejedelmi házak közötti megbékélést, jövőbeli szövetséget szolgálhatott. Dąbrowski szerint időben Marija Gediminaitė és Dmitrij Mihajlovics (Alekszandr bátyja) házasságát is megelőzhette.<sup>97</sup>



3–4. kép – Az Alekszandr esküvőjéről és fia születéséről készült miniaturák az Illusztrált krónikában<sup>98</sup>

A 6829. (1321.) évnél pedig ezt a bejegyzést olvashatjuk mind a négy idézett évkönyvben: „Ugyanebben az évben [a Rogozsszkij- és a Tveri évkönyv szerint télen] megszületett Alekszandr [Mihajlovics] fejedelem fia, Lev”.<sup>99</sup> A kisfiúról a Baumgarten-féle Rurikida-genealógia második kötetében is olvashatunk, ahol Alekszandr első gyermekeként tünteti fel a szerző azzal, hogy 1321-ben, tehát még egészen

85 Lásd a Nyikon-krónika bejegyzését a 6853. (1345.) évhez: Полное собрание русских летописей. Том X. [VIII.] Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью (a továbbiakban: ПСРЛ X.) Szentpétervár 1885. 216.

86 Baumgarten, N.: Généalogies des branches (1927) i. m. 78. A második kötetben (13–14. század) szerepel egy szmolenszki Lev herceg is, aki 1369-ben hunyt el, de Baumgarten megjegyzi, hogy róla semmilyen közelebit nem lehet tudni, valamint egy szintén ismeretlen Lev Mihajlovics nevű mologai herceg. Lásd Baumgarten, N.: Généalogies des branches (1934) i. m. 133. (névjegyzék), magyarázatokat u.o. 107–108. (szmolenszki Lev) és 114. (mologai Lev).

87 Font M.: A régiókra bomlott Rusz i. m. 181.

88 Lvov 1356-ban kapott magdeburgi városjogot és ekkortól lett hivatalos német megnevezése a magyar nyelvben – a közös múltra tekintettel – máig használatos Lemberg. Lásd Font M.: Dinasztia, hatalom, egyház i. m. 144.

89 Fedinec Cs.: Ukrajna története i. m. 251.

90 Font M.: The title Rex Galicie i. m. 111.

91 Hansmartin Decker-Hauff: Alexandra von Litauen, die Grossmutter Kaiser Friedrichs des Dritten. Adler. Zeitschrift für Genealogie und Heraldik 1. [15.] (1947/1949) 5–6. sz. 67–84., 71–72.

92 Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 258.

93 Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 258–260.

94 Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 260.

95 ПСРЛ XV. 41. oszlop [Рогожский летописец]; ПСРЛ XV. 413. oszlop [Тверская летопись].

96 ПСРЛ X. 187.; ЛИС 7. 211. – Dariusz Dąbrowski szerint a Rogozsszkij- és Tveri évkönyvek 1319–20 telére vonatkozó adata tekinthető helyesnek, lásd Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 261.

97 Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 259–260.

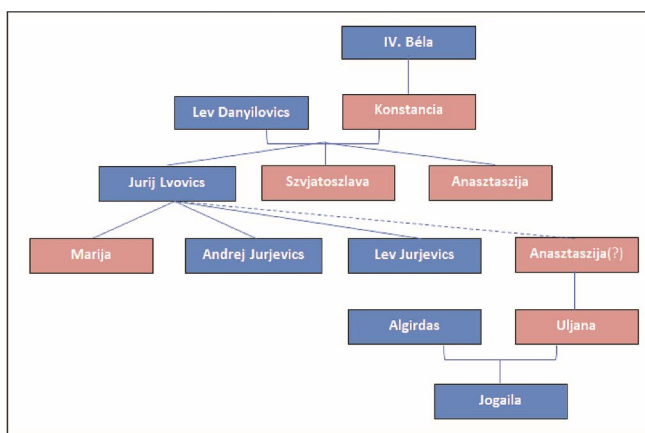
98 Лицевой летописный свод XVI века. Русская летописная история. Книга 7. 1290–1342 гг. (a továbbiakban: ЛИС 7.) Москва 2014. 211. és 221.

99 ПСРЛ XV. 41. oszlop [Рогожский летописец]; ПСРЛ XV. 414. oszlop [Тверская летопись]; ПСРЛ X. 188.; ЛИС 7. 221.

kicsi gyermekként (*jeune*)<sup>100</sup> meghalt. Utóbbi adat kapcsán Baumgarten nem ad meg forrást, csak a születésére vonatkozóan, mégpedig az általunk is idézett bejegyzések közül ketőt (a Tverszkaja letopiszból és a Nyikon-krónikából).<sup>101</sup>

Mindezekből az adatokból az alábbi (szigorúan logikai alapú) következtetést vonhatjuk le: Alekszandr Mihajlovics 1319–1320 fordulóján megnősült, a feleségét – amint azt későbbi évkönyvbejegyzésekből tudjuk – *Nasztaszijának* (azaz *Anasztaszijának*) hívták. 1321-ben, azaz egy évvel a házasságkötést követően megszületett a házaspár első (fiú)gyermeké, akit Lev névre kereszteltek. Mivel a Lev az oroszán (*leo*) mint hatalmi szimbólum férfinév-változata, ami kifejezetten a Halics–Volhíniai Fejedelemségre volt jellemző a korban (legalábbis a keleti szláv kultúrkörben), alappal feltételezhető, hogy a feleség Halicsból (esetleg épp Lemberg városából) származott. Figyelemmel arra, hogy Jurij Lvovics halicsi fejedelemnek minden bizonnyal – még a Kujáviai Eufémiával 1287-ben közötti házassága előtt – Jaroszlav Jaroszlavics, az első tveri fejedelem Kszenija nevű leánya volt a felesége, ha az előbbi feltételezés igaz, akkor jó eséllyel *Anasztaszija* is a fejedelmi családból származott. Ez esetben életkoránál fogva valóban Jurij Lvovics leánya lehetett, ahogy azt egyebek mellett Hansmartin Decker-Hauff<sup>102</sup> német, Dariusz Dąbrowski<sup>103</sup> és Jan Tęgowski<sup>104</sup> lengyel, valamint Vitalij Mihajlovicszkij<sup>105</sup> ukrán történész is feltételezi.

Ha a feltevés helyes, akkor *Jogaila* családfáját anyai ágon a következőképpen ábrázolhatjuk:



3. ábra. – *Jogaila* családfájának 2. részlete, anyai ág (a szerző által készített ábra)

## Összegzés

Ha a korábbi halicsi–tveri szövetség megújításának és egy új, Halics és Tver (egyaránt Rurikida) fejedelmi családjai közötti szövetség megerősítésének tekintjük Alekszandr Mihajlovics és *Anasztaszija* (*Jurjevna?*) házasságát, amit első közös gyermekük *Lev* (*Leo*: oroszán) neve és több más, egybecsen-gő adat is megerősíteni látszik, akkor *Jogaila* litván nagyfejedelem (II. Ulászló lengyel király) anyai ágon Árpád-házi Konstancia magyar királyi hercegnő ükunokája, azaz IV. Béla magyar király ük-ükunokája volt. Ebből következően pedig – annak ellenére, hogy nem *Jogaila* és *Anjou Hedvig* (Nagy Lajos leánya), hanem *Jogaila* és *Zofia Holszańska* házasságából született – I. Ulászló magyar király is vér szerinti Árpád-házi leszármazott volt, nemcsak ellenfele, Habsburg Albert és Luxemburgi Erzsébet gyermeke, V. László. Mivel azonban jelenleg semmi okunk feltételezni, hogy erről a leszármazási vonalról azoknak a magyar főméltóságoknak, akik Ulászlót támogatták,<sup>106</sup> 1439–40 telén vagy akár azt követően bármilyen ismeretük lett volna, természetesen őt továbbra is tisztán *rex electus*nak kell tekintenünk, a magyar közjogban 1687 előtt legfeljebb a trónutódlás erkölcsi szempontjaként, de semmiképp sem kógens jogi normaként figyelembe vett *primogenitura*<sup>107</sup> szerint következő V. Lászlóval szemben.

100 Baumgarten, N.: Généalogies des branches (1934) i. m. 46. [VIII. tábla (Tver)]

101 Lásd Baumgarten, N.: Généalogies des branches (1934) i. m. 48–49.

102 Decker-Hauff, H.: Alexandra von Litauen i. m. 71–72.

103 Dąbrowski, D.: Rodowód Romanowiczów i. m. 255–262.

104 Tęgowski, J.: Piewrsze pokolenia i. m. 55. és 278.

105 Михайловський, В.: Коли бракує чоловіків i. m. 2010

106 Rekonstruált névsorukat lásd Novák Á.: Az 1440. januári királyválasztó országgyűlés i. m. 123–125.

107 Csekey István feltételezése szerint – amelyet a Taksony–Géza–István kontinuitásra alapoz –, ha Szent István nem fiúutód nélkül hal meg, „kifejlődött volna az elsőszülöttség rendje mint megmásíthatatlan jogszabály”. Csekey I.: A magyar trónöröklési jog i. m. 44. (Ehelyett azonban a „választással vegyes örökösödés” volt irányadó, lásd u.o. 86.)